

Počátky italské literatury

vývoj románských jazyků z lidové latiny; lingua di sì = il volgare italiano

specifika Itálie:

opožděný vývoj literatury psané v „lidové řeči“; přežívání latiny (dědictví antického Říma, vliv církve)

„dialekty“, v nichž vznikaly nejstarší památky: franko-benátský, lombardský, umbrijský, sicilský, toskánský

rozmanitost kulturních center:

feudální sídla v severní Itálii: Monferrato, Marca Trevigiana aj. (vlivy z Francie); Sicílie a jižní Itálie (doba Fridricha II.); kláštery (např. Montecassino); Capua – proslulá škola rétoriky pro příslušníky papežské kurie; univerzity – Bologna, Padova, Salerno, Neapol aj.; městské komuny v severní a střední Itálii; rané signorie – Verona, Ravenna;

produkce nelatinských rukopisů – zejména Toskánsko; Benátsko

literární památky lidové a pololidové (potulní pěvci - žakéři - giullari - joculari)

anonymní skladby šířené potulnými pěvci:

Ritmo laurenziano (konec 12. stol.) - potulný pěvec pochlebuje církevnímu hodnostáři v naději, že od něj dostane koně

Ritmo cassinese (konec 12. stol.) - moralizující námět (duchovní hodnoty X pozemské pudy), dialogická forma

Ritmo su Sant' Alessio (polovina 13. stol.) - o životě sv. Alexeje

typy žakéřských písní: il lamento, il contrasto, il serventese, la tenzone, la frottola aj.

proslulí žakéři:

Cielo D'Alcamo, Sicilan, žil kolem poloviny 13. stol. – *Rosa fresca aulentissima* („contrasto“ - spor mezi dvořicím se žakěřem a dívkou, která se mu nakonec podvolí)

Ruggieri Apugliese, původem zřejmě ze Sieny, žil kolem poloviny 13. stol.

žakéři (zvaní také cantastorie) přednášeli rovněž francouzskou hrdinskou epiku a romány na bretonské a antické náměty - vznik osobitého italského žánru zvaného „**il cantare**“ (forma: oktáva - osmiveršová strofa) - inspirace pro renesanční rytířské eposy

Memoriali bolognesi – texty lidové poezie zaznamenané na okrajích notářských spisů (1265-1463)

poezie

náboženská, didakticko-alegorická

střední Itálie (Umbrie)

František z Assisi (1182-1226)

Cantico delle Creature neboli *Cantico di Frate Sole* (Píseň bratra Slunce)

o životě sv. Františka: latinské životopisy sepsali např. Tommaso da Celano a Bonaventura da Bagnoregio; dále pak Ugolino da Monte Santa Maria, jehož dílem „Actus Beati Francisci et sociorum eius“ se inspirovaly italské *Fioretti di San Francesco* (Kvítky sv. Františka) ze 14. stol.

Jacopone da Todi (asi 1230-1306)

psal tzv. „laudy“ - písně duchovní, mystické, ale také politické a mravoučné

lauda drammatica (dialogizovaná): *Donna de Paradiso* neboli *Pianto della Madonna* (otevívá cestu k náboženskému dramatu, tzv. sacra rappresentazione)

Jacoponovi bývá připisován text latinské modlitby *Stabat Mater*

severní Itálie (Lombardie)

alegorické básnické skladby, obrazy záhrobního světa (tzv. vidění), líčení pekelných muk i rajské blaženosti:

Ugucione da Lodi (1. pol. 13. stol.) – *Libro*

Giacomino da Verona (2. pol. 13. stol.) - *De Ierusalem celesti, De Babilonia civitate infernali*

Bonvesin della Riva (1240-1315) - *Libro delle tre scritture* (scrittura nigra, rubra, aurea: pekelná muka, Kristovo utrpení, rajská sláva)

trubadúrská poezie v severní Itálii - psaná okciténsky

Sordello di Goito (Mantova, 1200 cca. – 1269) - nejproslulejší italský trubadúr

poezie sicilské básnické školy - královský dvůr Fridricha II. - období 1230-1250

vliv okciténské trubadúrské poezie

témata: dvorská láska, intelektuální úvahy o lásce;

básníci: většinou vysocí úředníci u královského dvora, vzdělaní, nemuseli být aristokratického původu, jejich úkolem bylo také psaní poezie, což dvoru dodávalo prestiž, často nedosahovali tvůrčí spontánnosti a originality svých okciténských předchůdců (Jacopo/Giacomo da Lentini, Pier delle Vigne, Guido delle Colonne, Rinaldo d'Aquino, Giacomino Pugliese, Stefano Protonotaro da Messina, Jacopo Mostacci, Ciaccio dell'Anguillara, Federico II, Enzo di Svevia, aj.)

toskánská poezie

od poloviny 13. století se centrem italské poezie stávají toskánské městské komuny

starší generace toskánských básníků: **Guittone d'Arezzo, Bonagiunta Orbicciani, Chiaro Davanzati, Monte Andrea, Dante da Maiano, Compiuta Donzella** aj.); tematika: milostná (navazují na okcitánské a sicilské básníky), nově též politická, morální apod.

mladší generace toskánských a bolognských básníků - **dolce stil nuovo** (tzv. stilnovismus)

Guido Guiniz(z)elli, Dante Alighieri Guido Cavalcanti, Lapo Gianni, Cino da Pistoia, Gianni Alfani, Dino Frescobaldi aj.

témata: láska je ztotožněna s mravní ctností, žena-anděl je zprostředkovatelkou mezi nebem a zemí, láska je vnímána také jako duchovní (až mystický) prožitek; jindy (např. u Cavalcantiho) ovšem nenaplněná láska vede k utrpení, někdy s tragickými následky

poezie komicko-realistická

Rustico di Filippo (Florentan, ve svých básních často zachycuje směšné figurky z měšťanských vrstev);

Cecco Angiolieri (ze Sieny, hráč, pijan a milovník žen);

Folgore da San Gimignano (sonety věnované jisté urozené družině, pokračuje v tradici okcitánského žánru "plazer" - líčí příjemné zábavy aristokratů); ovšem také "vážní" básníci příležitostně psali komické či posměšné verše

Dante Alighieri (Florencie 1265 - Ravenna 1321)

- *Vita nuova* (Nový život)
- *Rime* (Verše)
- *Convivio* (Hostina) - encyklopedické pojednání
- *De vulgari eloquentia* (O rodné řeči) - lat. pojednání o jazyce a literatuře
- *Monarchia* - lat. pojednání o politice a císařské autoritě (Jindřich VII.)
- *Epistole* (Listy)
- *Divina Commedia* (Božská komedie) - viz "Glosář k Božské komedii"

počátky italské prózy

pojednání o epistolografii a rétorice (texty praktického zaměření)

Guido Faba (Bologna, začátek 13. stol.): *Gemma purpurea* (Rudý drahokam) - epistolografický traktát, obsahuje mj. modelové dopisy v bolognské italštině - nejstarší ukázky italské prózy

k rozvoji staroitalské rétoriky svými traktáty přispěli např. také: Brunetto Latini, Guittone d'Arezzo, Bono Giamboni, Boncompagno da Signa, Guidotto da Bologna

encyklopedická pojednání

Brunetto Latini (1120-1295)

Li livres dou Tresor (Knihy pokladu) - francouzsky

Ristoro d'Arezzo (13. stol)

La composizione del mondo (Části světa)

cestopisy

Marco Polo (1254-1324)

Li divisament dou monde neboli *Il Milione* (Části světa neboli Milion) - francouzsky
(spolupracoval Rustichello da Pisa)

Odorico da Pordenone - Odericus Bohemus de Portu Naonis (1265-1331)

Diversae historiae neboli *Viaggio del beato Odorico* - latinsky
(Indie, Čína, Tibet, Ceylon...)

kroniky

Dino Compagni: *Cronica delle cose occorrenti nei tempi suoi*

Giovanni Villani: *Nuova cronica*

česky souborně jako „Florentské kroniky doby Dantovy“ (1970)

novely

inspirační zdroje:

- antické (novely, romány, bajky)
- orientální (novely, pohádky; *Příběhy tisíce a jedné noci*, *Kniha sedmi mudrců*,
Moše Sefardi neboli Pedro Alfonso/Petrus Alphonsi: *Disciplina clericalis* - Výchova žáků)
- francouzské (fabliaux, dvorský román)
- ústní tradice (příběhy z minulosti i současné události)
- knihy pamětí, cestopisy, kroniky
- středověká exempla

přechod od velmi stručných exemplů ke krátkým povídkám:

Conti morali (Mravoučné příběhy)

Fiori e vita di filosofi e d'altri savi e d'imperadori (O moudrých činech a životech filozofů, mudrců a císařů)

Novellino

100 anonymních toskánských novel; témata:

vtipná průpověď, žerty a šprýmy, kritika mravních postojů kleriků, vzory ctností – velké postavy (historické, mytologické, biblické Alexandr, Traján, Sokrates, David, Šalamoun, Herkules, král Artuš); milostné příběhy...

Giovanni Boccaccio

díla spojená s pobytem na královském dvoře v Neapoli

- *Caccia di Diana* (Dianin lov) - mytologicko-alegorická poema
- *Filòcolo* (Přemožený láskou) - poema, námět souvisí s trojskou válkou, láska Priamova syna Troila k Řekyni Kriseidě
- *Filòstrato* (Muka lásky) - román v próze, příběh o rozloučených milencích Floriovi a Blancifloře
- *Teseida* - (Theseis) poema, antický námět, pokus o historický epos

díla sepsaná ve Florencii

- *Commedia delle ninfe fiorentine neboli Ninfale d'Ameto* (Komedie o florentských nymfách nebo Báseň o nymfách Ametových) - alegoricko-pastorální román v próze
- *Amorosa visione* (Milostný sen) - alegorická poema, inspirovaná *Románem o růži*
- *Ninfale fiesolano* (Fiesolské nymfy) - pastorální báseň, příběh nešťastné lásky pastýře Africa a nymfy Mensoly, báje o založení Fiesole
- *Elegia di Madonna Fiammetta* (Elegie o paní Fiammettě) - "psychologický" román v próze o hrdinčině nešťastné lásce k Panfilovi
- *Corbaccio* (Koš aneb bludiště lásky; doslova zřejmě „Havran“) - protiženská satira
- ***Decameron***

De Genealogiis deorum gentilium (O rodokmenech pohanských bohů)

De mulieribus claris (O slavných ženách)

Trattatello in Laude di Dante (Dantův životopis)

další autoři novel - 14. století

Giovanni Fiorentino: *Pecorone* (Beran)

Franco Sacchetti: *Trecento novelle*

Francesco Petrarca

díla psaná latinsky

- *Africa* - poema, námět z období 2. punské války
- *Bucolicum carmen* - eklogy
- *De viris illustribus* - životopisy slavných mužů
- *De secreto conflictu curarum mearum (Secretum)* - imaginární rozhovor Petrarky se sv. Augustinem
- *De vita solitaria* - traktát, chvála osamělosti
- *De otio religioso* - traktát, chvála mnišského života

italsky psaná poezie

De rerum vulgarium fragmenta neboli Canzoniere - básně inspirované láskou k Lauře

italský humanismus - 15. století

někteří přední latinsky píšící humanisté a jejich díla (1. polovina 15. století)

Coluccio Salutati

Marsilio Ficino: *Theologia platonica de immortalitate animorum, De amore*

Poggio Bracciolini: *Liber facetiarum*

Leonardo Bruni: *Historia florentini populi*

Giovanni Pico della Mirandola: *Oratio de hominis dignitate*

Lorenzo Valla: *De vero bono, De falso credita et ementita Constantini donatione*

literatura psaná italsky

poezie:

Burchiello: poesie “alla burchia”

Leonardo Giustinian: *Strambotti, Canzonette*

novely:

Masuccio Salernitano: *Novellino*

Antonio Manetti: *Novella del Grasso legnaiuolo*

Giovanni Gherardi da Prato: *Paradiso degli Alberti*

Enea Silvio Piccolomini: *Historia de duobus amantibus*

Arlotto Mainardi (Pievano Arlotto): *Motti e facezie*

Angelo Poliziano: *Detti piacevoli*

traktáty:

Leon Battista Alberti: *I libri della famiglia; De re aedificatoria*

Leonardo da Vinci: *Trattato della pittura, Codice atlantico; aforismy, novely*

významná kulturní centra 2. poloviny 15. století

Florence

Lorenzo de' Medici: *Canti carnascialeschi, Selve d'amore, Nencia da Barberino, Beoni*

Angelo Poliziano: *La Favola di Orfeo, Stanze per la giostra del magnifico Giuliano*

Luigi Pulci: *Morgante*

Ferrara

Matteo Maria Boiardo: *Amorum libri tres (Canzoniere), Orlando innamorato*

Neapol

Jacopo Sannazaro: *Arcadia*

